

Presentació de les conclusions: Avançant cap a un model d'orientació per Barcelona

Amb motiu de la Jornada d'Orientació acadèmica i professional de Barcelona organitzada conjuntament pel Departament d'Educació i el Consorci d'Educació de Barcelona, amb la col·laboració de Barcelona Activa i la Diputació de Barcelona, s'ha constituït un grup de treball amb l'objectiu d'iniciar la reflexió al voltant dels reptes de futur en el camp de l'orientació escoltant als protagonistes i ajustant al màxim les respostes a les seves necessitats.

Aquest grup impulsor, format per 5 tutores de secundària, 2 psicopedagogues, 4 membres d'equips directius, 2 representats dels EAPs, 3 tècnics i el responsable del Pla Jove, 2 tècnics del Projecte Vida Professional, la responsable d'Atenció a la Diversitat de la Direcció General d'Educació bàsica i batxillerat, la cap de Servei de Programes de Transició i el cap del Servei d'Informació i Orientació de la Direcció General d'Ensenyaments Professionals, Artístics i Especialitzats del Departament d'Educació, i 2 tècnics i la cap de l'Àrea d'Innovació i Suport als Centres del Consorci d'Educació de Barcelona, s'ha trobat en tres sessions de treball prèvies a la jornada.

Durant aquestes sessions, els participants han fet una detecció de necessitats i de bones pràctiques a partir de les seves experiències professionals, i han identificat les oportunitats que ens ofereix el nou marc normatiu. Els continguts treballats han girat al voltant de l'orientació als IES (Pla d'Acció Tutorial, EAP, Recursos i materials, FP orientació-transició, dispositius específics d'escolarització), l'atenció a la diversitat (diversificació curricular, orientació de l'alumnat amb necessitats educatives especials, orientació de l'alumnat nouvingut) i recursos externs d'orientació (Pla Jove, El Punt, i Projecte Vida Professional). Continguts que s'han abordat tenint en compte les següent perspectives:

- a. El paper de l'orientador/a
- b. El tipus de guiatge en tot l'itinerari
- c. La implicació de la família com a component fonamental de l'orientació
- d. El paper de l'entorn en la creació de recursos de proximitat per a l'orientació
- e. El suport a l'orientació en moments de transició (dispositius mixts dins-fora del sistema)

Durant cada sessió s'han anat recollint les aportacions i s'ha fet un quadre resum, que ha estat lliurat setmanalment al grup impulsor per la seva validació.

És a partir de totes aquestes aportacions que s'han escrit les conclusions que avui presentem, i que el Consorci d'Educació assumeix com a punt de partida per a seguir avançant cap un model d'orientació a Barcelona.

Es constituïran diversos seminaris de treball per tal de donar continuïtat a aquesta reflexió inicial. Rebreu informació en el moment oportú.

Punts de partida

Si bé la majoria de centres de secundària s'ocupen de donar resposta a la pregunta: "I després de l'ESO què?" formulada pels alumnes i les seves famílies en arribar a quart, constatem que aquesta resposta és molt heterogènia i sovint volàtil. Comptem amb moments àlgids d'orientació (o d'informació?), com el que genera el Saló de l'ensenyament, o les xerrades per alumnes, o les sessions obertes a pares i mares en dates properes a la pre-inscripció, i sobretot comptem amb molts impresos, molts webs i moltes adreces que donen compte de la informació que requereixen els nois i noies en aquesta cruïlla fonamental del seu itinerari. Però sovint no trobem una planificació sostinguda al llarg de tot el curs, o de l'etapa, que acompanyi la presa de decisions més enllà dels moments de transició. Ni veiem que l'orientació individualitzada s'adrexi a tot l'alumnat, i no només a aquell que presenta més dificultats d'aprenentatge. En general trobem a faltar una orientació que més enllà de les sortides formatives del propi centre, doni a conèixer totes les possibilitats de formació existents, d'acord amb les capacitats i els interessos de l'alumnat, atorgant-les-hi la vàlua social de la que són mereixedores.

Una orientació que esdevingui la peça clau entre l'equitat i l'excel·lència, és a dir, que ajusti l'itinerari formatiu més adient a les capacitats i potencialitats de tots i cada un dels alumnes, de manera que tots puguin assolir l'èxit i mantenir les ganes de seguir-se formant al llarg de la vida.

Per tant, partim d'un escenari en que la tasca d'orientació s'ha anat resolent a cada centre en la mesura de les seves capacitats i prioritats. I a nivell institucional ens adonem que l'orientació ha quedat tradicionalment associada a l'àmbit de la formació professional, per la necessitat de contrarestar la dinàmica continuista que presenta el batxillerat com a sortida natural de l'etapa secundària. La promoció de la FP com a sortida amb un futur tan "prometedor" com la resta parteix d'una bona actuació orientadora, fet que no ha de pressuposar que l'orientació no s'hagi d'obrir a altres àmbits. D'aquí la importància que la Jornada d'avui es presenti com a punt de partida cap a un model que ajudi a ordenar i sistematitzar una orientació acadèmica i professional universal, és a dir per a tot l'alumnat, i permanent, al llarg de tota l'etapa de secundària obligatòria.

Partim també de bones pràctiques, algunes de les quals s'han evidenciat en les sessions de treball previ i d'altres que comptem localitzar i donar a conèixer. A Barcelona partim d'uns recursos municipals, a hores d'ara molt consolidats, que donen suport a l'orientació, com el Pla Jove de Formació - Ocupació de l' Institut Municipal d'Educació, el Projecte de Vida Professional, fruit de la col·laboració entre el Consorci d'Educació de Barcelona i Barcelona Activa, i els Punts d' Informació i Orientació Acadèmica i Professional de la Regidoria de Joventut, que actuen en tres districtes de la ciutat.

Són recursos valorats tant pel que fa al treball individualitzat amb aquells alumnes que presenten dificultats i risc d'abandó prematur com per l'obertura que proporcionen a la globalitat de l'alumnat. Se'n destaca:

- La immediatesa i la practicitat de l'assessorament del Pla Jove, el seguiment que fa dels alumnes fins a dos cursos després d'haver deixat l'Institut, i l'acompanyament en les derivacions cap als PTT o els FIAP, vetllant per a que acabin obtenint el graduat de l'ESO i es reenganxin al sistema educatiu reglat.
- L'acompanyament durant els processos d'inscripció per continuar estudis o la formació post- obligatòria, en el procés administratiu amb accions de suport per garantir la

correcta matriculació, fomentar l'ocupació de les places disponibles i ajudar a adequar les expectatives personals amb l'oferta de la xarxa pública, que es fa des de l'oficina d'escolarització del Consorci amb el suport dels tècnics del Pla Jove.

El treball en xarxa que duen a terme alguns districtes de la ciutat s'ha destacat en diverses ocasions com a potencial per aquells centres que han de donar resposta a una diversitat creixent i sols no se'n sortirien. La coordinació Na-Sa-Co dels barris Navas, Sagrera i Congrés, a Sant Andreu, o la que es dona al barri del Raval a Ciutat Vella sota l'aixopluc del Pla Educatiu d'Entorn, junt amb el projecte Interxarxes al barri del Carmel, impulsat pel Districte d'Horta-Guinardó són bones pràctiques de treball en xarxa que s'han mencionat reiteradament com a recurs d'orientació i d'atenció a la diversitat.

La valoració que els centres fan de figures com el TIS (tècnic d'inserció social) o del treballador social de l'EAP fan palesa la necessitat d'incorporar nous perfils que donin suport a la tasca docent.

Malgrat tot, també detectem unes mancances que ens porten a una baixa continuïtat en la post obligatòria, i a certes inèrcies que vinculen de forma automàtica l'ESO al Batxillerat sense tenir en compte les capacitats de cada alumne, fet que sovint es tradueix en abandonament prematur dels estudis.

Com a punts febles es destaca:

- Una acció més informativa que orientadora o de guiatge, molt puntual, que no ajuda l'alumne a millorar el seu autoconcepte ni a situar realment el llistó de les seves capacitats i possibilitats.
- Un excessiu voluntarisme entre els docents que s'han dedicat a l'orientació i que reclamen una major formalització d'aquesta tasca, tant en recursos, en hores com en reconeixement.
- Una dispersió excessiva en la informació que arriba als centres i que és difícil de centrar.
- Una manca de recursos formatius postobligatoris tant per l'alumnat amb necessitats educatives especials com per a joves immigrants que es veuen mediatitzats per la seva situació legal-administrativa. Mancança que actualment, amb el Mapa de recursos de l'escola inclusiva ha entrat en vies de millora.

Propostes de millora

La flexibilitat que permet la nova normativa, la seva aposta per l'autonomia dels centres, l'organització curricular al voltant de competències i les mesures que presenta d'atenció a la diversitat, ens situen en un marc d'oportunitat que cal aprofitar.

En primer lloc, en considerar l'orientació com a matèria transversal, la LOE millora la relació entre atenció a la diversitat i orientació. O dit a la inversa: en obrir el ventall d'actuacions per atendre a la diversitat, des dels Programes de diversificació curricular fins a les modificacions curriculars individuals, cal afinar molt més en el guiatge de cada un dels alumnes per ajustar

l'oferta formativa a les seves capacitats i expectatives, tant si estan per sota com per sobre dels nivells mitjans d'aprenentatge dels seus companys.

Atès que cada cop més els municipis ofereixen recursos per a la diversificació curricular, des dels tallers fins les estades en pràctiques en empreses cal seguir avançant en la sistematització i l'ordenació d'aquests recursos de manera que s'ajustin a les necessitats de l'alumnat i alhora als requeriments normatius. S'ha destacat l'oferta de tallers en contextos no escolars del Consorci d'Educació de Barcelona, dins del programa Èxit, com a bona pràctica de recursos per a l'alumnat d'aula oberta i, encara a nivell experimental, com a proposta de diversificació curricular. Es tracta d'alumnes que participant d'activitats de vela tradicional, fusteria, confecció, joieria o observació de primats al zoo, junt amb els seus tutors, adquireixen les competències bàsiques marcades en l'etapa.

En segon lloc, i un cop evidenciada la importància dels recursos de l'entorn, es proposa com a millora la formalització de les funcions del referent d'orientació al centre de manera que la seva tasca tingui un reconeixement, tant a nivell horari com en el si de l'equip.

Per tant, apostem per un model d'orientació mixt, en el qual la funció orientadora, d'acompanyament i de guiatge pròpia de la tutoria es vegi reforçada, en l'interior del centre, pel referent d'orientació, i compti, com a recursos externs, amb el recolzament de l'EAP i dels serveis d'orientació que la ciutat posa al seu abast.

Avancem cap a un model que institucionalitzi un Pla d'orientació i tutoria coherent i homogeni a tots els centres.

Concretament aquesta proposta suposa remarcar:

- Que orientar no és només informar i que per això cal la proximitat que el tutor té amb l'alumnat i les seves famílies.
- Que l'orientació no és una acció puntual que té lloc al final de l'etapa amb uns alumnes determinats sinó que travessa tota la secundària i comprèn la globalitat de l'alumnat
- Que l'eina per a concretar aquest procés és el PAT: el pla d'acció tutorial
- Que els centres han de comptar amb un referent d'orientació. Aquest referent pot tenir diferents solucions, que poden ser complementàries entre elles: un responsable d'orientació, un Departament d'orientació... en tot cas ha de ser un espai formalitzat que ha de proveir, amb el recolzament de l'administració, els instruments necessaris per a la concreció de l'orientació en els PAT.
- Que l'existència d'aquest espai d'orientació centralitzat suposa que la persona que n'està al front, tant si és el psicopedagog com si és algú altre, compta amb una disponibilitat d'hores que li permeten conèixer i centralitzar la informació de l'oferta, coordinar als diferents agents implicats i integrar els recursos locals.
- Que l'EAP ha de pactar en el seu Pla de centre les tasques referides a l'orientació, no només pel que fa a l'atenció individualitzada sinó en actuacions globals de caire més preventiu.
- Que el centre en el seu pla d'orientació ha de determinar com estableix les connexions amb els recursos de l'entorn per a que esdevinguin eines pròpies.
- Que el centre, ajudat per la xarxa local, ha d'oferir orientació a les famílies i fer-les corresponsables del procés d'orientació dels seus fills.

- Que l'equip directiu recolza i lidera aquest pla d'orientació i, atesa la seva naturalesa transversal, el dóna a conèixer a tot l'equip per a que cada ú es responsabilitzi de la part que li correspongui.
- Que l'orientació és important per a tot l'alumnat, des del que té una expectativa universitària fins al de les Escoles d'Educació Especial.

Com a conclusió:

Apostem per un model que segueix posant el focus de l'orientació en la tutoria, però l'acompanya un referent d'orientació en el propi centre que li dóna suport i una xarxa de recursos externs correctament articulada que li dóna servei.

El Consorci d'Educació de Barcelona, amb el seu programa d'orientació i des dels Serveis educatius, aglutina aquesta xarxa i la posa a disposició dels centres.